

Határozatok Tára

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (negyedik tanács)

2023. január 12. *

„Előzetes döntéshozatal – A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételek – 93/13/EGK irányelv – Ügyvéd és fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés – A 4. cikk (2) bekezdése – A szerződési feltételek tisztességtelenségének értékelése – A szerződés elsődleges tárgyára vonatkozó kikötések kizárása – Az ügyvédi munkadíjnak az óradíj elve szerinti megfizetését előíró kikötés – A 6. cikk (1) bekezdése – A »tisztességtelenség« minősített feltétellel kapcsolatban a nemzeti bíróságot megillető hatáskör”

A C-395/21. sz. ügyben,

az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litvánia legfelsőbb bírósága) a Bírósághoz 2021. június 28-án érkezett, 2021. június 23-i határozatával terjesztett elő a

D. V.

és

M. A.

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (negyedik tanács),

tagjai: C. Lycourgos tanácselnök, L. S. Rossi, J.-C. Bonichot, S. Rodin és O. Spineanu-Matei (előadó) bírák,

főtanácsnok: M. Szpunar,

hivatalvezető: A. Calot Escobar,

tekintettel az írásbeli szakaszra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

– D. V. képviseletében A. Kakoškina advokaté,

* Az eljárás nyelve: litván.

- a litván kormány képviselőjében K. Dieninis, S. Grigonis és V. Kazlauskaitė-Švenčionienė, meghatalmazotti minőségben,
 - a német kormány képviselőjében J. Möller, U. Bartl és M. Hellmann, meghatalmazotti minőségben,
 - az Európai Bizottság képviselőjében J. Jokubauskaitė és N. Ruiz García, meghatalmazotti minőségben,
- a főtanácsnok indítványának a 2022. szeptember 22-i tárgyaláson történt meghallgatását követően, meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvvel (HL 2011. L 304., 64. o.) módosított, a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.; a továbbiakban: 93/13 irányelv) 3. cikke (1) bekezdésének, 4. cikke (2) bekezdésének, 6. cikke (1) bekezdésének és 7. cikke (1) bekezdésének értelmezésére vonatkozik.
- 2 E kérelmet a D. V. ügyvéd és ügyfele, M. A. között folyamatban lévő jogvitában terjesztették elő.

Jogi háttér

Az uniós jog

- 3 A 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében:

„Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.”

- 4 Ezen irányelv 4. cikke kimondja:

„(1) A 7. cikk sérelme nélkül, egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ. [Helyesen: A 7. cikk sérelme nélkül valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltát a szerződés tárgyát képező áruk vagy szolgáltatások természetének figyelembevételével kell megítélni, tekintettel – a szerződéskötés időpontjára vonatkoztatva – a szerződéskötést kísérő valamennyi körülményre, valamint e szerződés vagy más olyan szerződés összes többi feltételére, amelytől e szerződés függ.]

(2) A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként

szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek [helyesen: A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az árnak vagy díjazásnak az ellenértékként szállított árunak vagy nyújtott szolgáltatásnak való megfelelésére, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek].”

5 Az említett irányelv 5. cikke értelmében:

„Olyan szerződések esetében, amelyekben a fogyasztónak ajánlott valamennyi feltétel, vagy a feltételek némelyike írásban szerepel, ezeknek a feltételeknek világosnak [helyesen: feltételeknek mindig világosnak] és érthetőnek kell lenniük. [...]”

6 Ugyanezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdése ekképp rendelkezik:

„A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

7 A 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése a következőket írja elő:

„A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.”

8 Ezen irányelv 8. cikke a következőképpen szól:

„A tagállamok az ezen irányelv által szabályozott területen elfogadhatnak vagy hatályban tarthatnak a[z EUM-]Szerződéssel összhangban lévő szigorúbb rendelkezéseket annak érdekében, hogy a fogyasztóknak magasabb szintű védelmet biztosítsanak.”

A litván jog

A polgári törvénykönyv

9 A 93/13 irányelvet a nemzeti jogba a 2000. július 18-i Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864 (a litván polgári törvénykönyv jóváhagyásáról, hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló VIII-1864. sz. törvény, Žin., 2000., 74-2262. sz.) az alapügyre alkalmazandó változatának (a továbbiakban: polgári törvénykönyv) 6.228^{4. cikk}e ülteti át. E cikk értelmében:

„[...]”

(2) Tisztességtelennek minősülnek a fogyasztói szerződések azon kikötései, amelyekről a felek egyedileg nem tárgyaltak, és amelyek révén a felek jogainak és kötelezettségeinek egyensúlya a jóhiszeműség követelményének megsértése miatt ténylegesen a fogyasztó kárára sérült.

[...]

(6) A fogyasztói szerződés írásbeli feltételeit világosan és érthetően kell megfogalmazni. Az e követelménnyel ellentétes feltételeket tisztességtelennek kell tekinteni.

(7) A fogyasztói szerződés tárgyát meghatározó feltételeket, valamint az eladott áru vagy nyújtott szolgáltatás megfelelőségére és árára vonatkozó feltételeket nem lehet a tisztességtelen jelleg szempontjából értékelni, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.

(8) Amennyiben a bíróság egy (több) szerződési feltételt tisztességtelennek nyilvánít, e kikötés(ek) a szerződés megkötésének időpontjától semmis(ek), de a szerződés fennmaradó feltételei továbbra is kötelezőek a felekre nézve, ha a szerződés teljesítése a tisztességtelen feltételek megsemmisítését követően is folytatható.”

Az ügyvédi hivatásról szóló, IX-2066. sz. törvény

- 10 A 2004. március 18-i Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas Nr. IX-2066 (az ügyvédi hivatásról szóló IX-2066 törvény; Žin., 2004., 50-1632. sz.) „Ügyvédi által nyújtott jogi szolgáltatások díjazása” című 50. cikke kimondja:

„(1) Az ügyfelek megfizetik az ügyvédnek a szerződésben megállapított munkadíjakat a szerződés alapján nyújtott jogi szolgáltatások címén.

[...]

(3) Az ügyvéd által nyújtott jogi szolgáltatásokért járó díj összegének meghatározásakor figyelembe kell venni az ügy összetettségét, az ügyvéd képesítését és tapasztalatát, az ügyfél vagyoni helyzetét, valamint más releváns körülményeket.”

A 2004. április 2-i rendelet

- 11 A 2004. április 2-i Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ministro įsakymas Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinė bylose priteistino už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo” (a Litván Köztársaság igazságügyi miniszterének az ügyvéd vagy az ügyvédjelölt által nyújtott segítségért járó díj polgári ügyekben megítélendő maximális összegére vonatkozó ajánlások jóváhagyásáról szóló, 2004. április 2-i 1R-85. sz. rendelete; Žin., 2004, 54-1845. sz.) 2015. március 20-tól alkalmazandó változata (a továbbiakban: 2004. április 2-i rendelet) ajánlásokat állapított meg a polgári ügyekben az ügyvéd vagy az ügyvédjelölt által nyújtott jogi szolgáltatások nyújtásáért járó díj összegét illetően. Ezen ajánlásokat a litván ügyvédi kamara 2004. március 26-án jóváhagyta, és azok képezik az alapját a polgári perrendtartás költségek megállapítására vonatkozó szabályai alkalmazásának.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 12 M. A. mint fogyasztó a 2018. április 11. és augusztus 29. közötti időszakban az ügyvédi minőségében eljáró D. V.-vel öt, jogi szolgáltatásra vonatkozó visszterhes szerződést kötött, azaz 2018. április 11-én két szerződést polgári ügyekben, amelyek tárgya a vagyonközösséggel, valamint a kiskorú gyermekek lakóhelyével, a kapcsolattartásra vonatkozó részletes szabályokkal és tartásdíj megállapításával kapcsolatos polgári ügyekben való, 2018. április 12-én és 2018. május

- 8-án két szerződést M. A.-nak a kaunasi (Litvánia) körzeti rendőrkapitányság és ügyészség előtti képviselőjére vonatkozóan és 2018. augusztus 29-én egy szerződést M. A. érdekeinek a válóperben való védelmével kapcsolatban.
- 13 E szerződések mindegyikének 1. cikke értelmében az ügyvéd kötelezettséget vállalt arra, hogy szóbeli és/vagy írásban jogi tanácsot ad, előkészíti a jogi dokumentumok tervezetét, jogi szempontból tanulmányozza az iratokat és az ügyfelet különböző fórumokon képviseli és ezekkel kapcsolatos okiratokat készít.
 - 14 Az említett szerződések mindegyikében a munkadíjat „a konzultáció vagy az ügyfél részére nyújtott jogi szolgáltatások minden órája után” 100 euróban határozták meg (a továbbiakban: az árra vonatkozó kikötés). A szerződések kikötötték, hogy „a feltüntetett munkadíjak egy részét [...] ezt követően, a konzultációk vagy a jogi szolgáltatások nyújtásának óráira tekintettel a jogi szolgáltatásokról szóló számla ügyvéd általi bemutatása ellenében kell megfizetni” (a továbbiakban: a rendezés módjára vonatkozó kikötés).
 - 15 Ezenkívül M. A. összesen 5600 euró összegű munkadíjelőleget fizetett.
 - 16 D. V. 2018 áprilisa és decembere között, valamint 2019 januárjától márciusáig nyújtott jogi szolgáltatásokat, és 2019. március 21-én és 26-án számlát bocsátott ki az összes szolgáltatásról.
 - 17 Mivel a D. V. nem kapta meg a követelt összes munkadíjat, 2019. április 10-én keresetet nyújtott be a Kauno apylinkės teismashoz (kaunasi kerületi bíróság, Litvánia), amelyben a teljesített jogi szolgáltatások után M. A. 9900 euró, továbbá a szerződések teljesítése során felmerült költségek címén 194,30 euró összeg megfizetésére való kötelezését kérte, amely fizetendő összegeket a kereset benyújtásától az ítélet végrehajtásáig számított 5%-os éves kamattal kell növelni.
 - 18 E bíróság a 2020. március 5-i határozatával részben helyt adott D. V. kereseti kérelmeinek. A bíróság megállapította, hogy a megkötött szerződések alapján 12 900 euró összértékben nyújtottak jogi szolgáltatásokat. Mindazonáltal úgy ítélte meg, hogy az árral kapcsolatos kikötések mind az öt szerződés vonatkozásában tisztességtelenek, majd a követelt munkadíjakat felére csökkentette, és azokat 6450 euróban határozta meg. Következésképpen a Kauno apylinkės teismas (kaunasi kerületi bíróság) M. A.-t 1044,33 euró összeg megfizetésére kötelezte, figyelembe véve a már megfizetett összeget, valamint a kereset benyújtásától az ítélet végrehajtásáig számított 5%-os éves kamatot, valamint költségként 12 eurót. E bíróság D. V.-t arra kötelezte, hogy költség címén 360 eurót fizessen meg M. A. részére.
 - 19 Az e határozattal szemben D. V. által 2020. április 30-án benyújtott fellebbezést a Kauno apygardos teismas (Kaunas megyei bíróság, Litvánia) 2020. június 15-i végzésével elutasította.
 - 20 2020. szeptember 10-én D. V. felülvizsgálati kérelmet nyújtott be e végzéssel szemben a kérdést előterjesztő bírósághoz, a Lietuvos Aukščiausiasis Teismashoz (Litvánia legfelsőbb bírósága).
 - 21 E bíróság lényegében két problémakörrel kapcsolatban fogalmaz meg kérdést, amelyek közül az első a jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések elsődleges tárgyára vonatkozó kikötések átláthatóságának követelményére, a második pedig az e szolgáltatások árát rögzítő kikötés tisztességtelen jellege megállapításának joghatásaira vonatkozik.

- 22 Az első problémakört illetően az említett bíróság egyrészt azt a kérdést vizsgálja, hogy a jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés olyan kikötése, mint például az árral kapcsolatos kikötés, amelyet egyedileg nem tárgyaltak meg, és amely e szolgáltatások árára és kiszámításának módjára vonatkozik, a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozik-e.
- 23 A kérdést előterjesztő bíróság másfelől, mivel úgy véli, hogy ez a helyzet áll fenn, az átláthatóság követelményére kérdez rá, amelyet a szerződés elsődleges tárgyára vonatkozó feltételnek teljesítenie kell ahhoz, hogy elkerülje annak tisztességtelen jellegét. E tekintetben e bíróság arra hivatkozik, hogy bár az árral kapcsolatos feltételt nyelvtani szempontból egyértelműen fogalmazták meg, kétséges, hogy érthető-e, mivel az átlagos fogyasztó nem képes megérteni annak gazdasági következményeit, még akkor sem, ha figyelembe vesszük az érintett szerződések egyéb kikötéseit, azaz a rendelet részletszabályaira vonatkozó kikötést, amely nem írja elő sem a nyújtott szolgáltatásokról szóló beszámolókat ügyvéd általi benyújtását, sem pedig a díjfizetés ütemezését.
- 24 Márpedig az említett bíróság emlékeztet arra, hogy – amint az a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik – a fogyasztó számára alapvető jelentőséggel bír az, hogy a szerződéskötést megelőzően a szerződési feltételeket és a szerződéskötés következményeit megismerhesse. Többek között ezen ismeret alapján dönti el a fogyasztó, hogy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeknek elkötelezi-e magát (2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet, C-92/11, EU:C:2013:180, 44. pont).
- 25 Elismerve az alapügyben szóban forgó szerződések sajátos jellegét és a jogi szolgáltatások nyújtásához szükséges munkaórák előre láthatóságának nehézségét, a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy ésszerűen elvárható-e az eladótól vagy szolgáltatótól, hogy e szolgáltatásokra vonatkozóan tájékoztató árat tüntessen fel, és hogy ennek az információnak szerepelnie kell-e az ilyen szerződésekben. A kérdést előterjesztő bíróság azt a kérdést is felteszi, hogy a szerződéskötést megelőző tájékoztatás hiányát kompenzálni lehetett-e az említett szerződések teljesítése során, és az a körülmény, hogy az ár csak egy adott ügyben az ügyvéd által biztosított képviselőt követően válik biztossá, hasznos elemnek minősülhet-e ezen elemzés során.
- 26 E problémakörök közül a másodikat illetően e bíróság pontosítja, hogy a polgári törvénykönyv 6.228^{4.} cikkének (6) bekezdése magasabb szintű védelmet biztosít, mint amelyet a 93/13 irányelv garantál, mivel valamely szerződési feltétel átláthatóságának hiánya elegendő ahhoz, hogy azt tisztességtelennek lehessen nyilvánítani, anélkül hogy azt ezen irányelv 3. cikkének (1) bekezdése alapján meg kellene vizsgálni. Az említett bíróság ennél fogva arra keresi a választ, hogy az uniós jog milyen hatásokat fűz valamely kikötés tisztességtelen jellegének megállapításához.
- 27 E tekintetben a kérdést előterjesztő bíróság arra hivatkozik, hogy az árra vonatkozó kikötés érvénytelenítésének a jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések semmisségét és azon helyzet helyreállítását kell eredményeznie, amelyben a fogyasztó akkor lenne, ha e kikötések soha nem léteztek volna. Márpedig a jelen esetben ez a fogyasztó indokolatlan gazdagodásához és az e szolgáltatásokat teljes egészében nyújtó eladó vagy szolgáltató igazságtalan helyzetéhez vezetne. Egyébiránt e bíróság arra keresi a választ, hogy az említett szolgáltatások díjának esetleges csökkentése nem sértené-e a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése által elérni kívánt visszatartó hatást.

28 E körülmények között a Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litvánia legfelsőbb bírósága) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

- „1) Úgy kell-e értelmezni a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését, hogy a »szerződés elsődleges tárgya« kifejezés magában foglalja az egyedileg meg nem tárgyalt, az eladó vagy szolgáltató (ügyvéd) és a fogyasztó között jogi szolgáltatások nyújtására vonatkozóan létrejött szerződésben szereplő, a költségekre és azok számítási módjára vonatkozó feltételt?
- 2) Úgy kell-e értelmezni a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében szereplő, a szerződési feltétel világos és érthető jellegére való utalást, hogy a költségekre vonatkozó szerződési feltételben (amely óradíj alapján határozza meg a ténylegesen nyújtott szolgáltatások költségét) elegendő az ügyvéd részére fizetendő óradíj összegét megjelölni?
- 3) Amennyiben a második kérdésre nemleges választ kell adni: úgy kell-e értelmezni az átláthatóság követelményét, hogy az magában foglalja az ügyvéd arra vonatkozó kötelezettségét, hogy a szerződésben feltüntesse az olyan szolgáltatások költségét, amelyek konkrét díjszabása egyértelműen meghatározható és előre rögzíthető, vagy a szolgáltatások indikatív költségét (a nyújtott jogi szolgáltatások előzetes költségvetését) is fel kell tüntetni, ha a szerződés megkötésekor nem látható előre az egyes eljárások száma (vagy időtartama) és az azokért járó díj, valamint a szerződésnek tájékoztatást kell tartalmaznia a költségek növekedését, illetve csökkenését eredményező potenciális kockázatokról? Annak vizsgálatakor, hogy a költségekre vonatkozó szerződési feltétel megfelel-e az átláthatóság követelményének, jelentőséggel bír-e az, hogy a jogi szolgáltatások költségére és e költség számításának módjára vonatkozó információkat a fogyasztó rendelkezésére bocsátották-e bármilyen megfelelő eszközzel, vagy azokat maga a jogi szolgáltatásra vonatkozó szerződés rögzíti? A szerződéskötést megelőző viszonyokban fennálló információhiány ellentételezhető-e a szerződés teljesítése során nyújtott tájékoztatással? Az, hogy a nyújtott jogi szolgáltatások végső költsége csak a szolgáltatásnyújtás befejezését követően válik egyértelművé, befolyásolja-e az arra irányuló vizsgálatot, hogy a szerződési feltétel megfelel-e az átláthatóság követelményének? Annak vizsgálatakor, hogy a költségekre vonatkozó szerződési feltétel megfelel-e az átláthatóság követelményének, jelentőséggel bír-e az, hogy a szerződés nem rögzíti, hogy az ügyvédnek a nyújtott szolgáltatásokról rendszeresen be kell számolnia vagy rendszeresen számlát kell küldenie a fogyasztónak, ami lehetővé tenné a fogyasztó számára, hogy megfelelő időben határozzon a jogi szolgáltatások elutasításáról vagy a szerződéses ár módosításáról?
- 4) Amennyiben a nemzeti bíróság megállapítja, hogy a ténylegesen nyújtott szolgáltatások költségét óradíj alapján meghatározó szerződési feltétel a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében szereplő követelménnyel ellentétben nem világos és érthető, meg kell-e vizsgálnia, hogy ez a feltétel az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében tisztességtelen-e (vagyis a szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegének vizsgálata során meg kell határoznia, hogy ez a feltétel a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben »jelentős egyenlőtlenséget« idéz-e elő a fogyasztó kárára) vagy ettől függetlenül – tekintettel arra, hogy a szóban forgó feltétel a szerződésben szereplő lényeges információra vonatkozik – pusztán az, hogy a költségre vonatkozó feltétel nem átlátható, elegendő e feltétel tisztességtelennek minősítéséhez?

- 5) Az, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében a jogi szolgáltatásra vonatkozó szerződés nem jelent kötelezettséget a felekre nézve, ha a költségekre vonatkozó szerződési feltételt tisztességtelennek minősítették, azt jelenti-e, hogy helyre kell állítani azt a helyzetet, amelyben a fogyasztó a tisztességtelennek bizonyuló feltétel hiányában lenne? Az ilyen helyzet helyreállítása azt jelenti-e, hogy a fogyasztónak nem kell kifizetnie a már nyújtott szolgáltatásokat?

Ha az ellenérték fejében történő szolgáltatásnyújtásra irányuló szerződés jellegéből az következik, hogy lehetetlen helyreállítani azt a helyzetet, amelyben a fogyasztó a tisztességtelennek ítélt feltétel (a már nyújtott szolgáltatások) hiányában lenne, ellentétes lenne-e a 93/13 irányelv 1. cikke (1) bekezdésének céljával díjazás megállapítása az ügyvéd által nyújtott szolgáltatásokért? Amennyiben erre a kérdésre nemleges választ kell adni, a szerződő felek egyenlőségének helyreállításához szükséges tényleges egyensúly akkor valósulna-e meg: i) ha az ügyvéd a szerződésben meghatározott óradíj alapján díjat fizetett a nyújtott szolgáltatásokért; Ha az ügyvéd [díjat] a jogi szolgáltatások minimális díjszabása alapján fizetett (például egy nemzeti jogi aktus vagy az ügyvédi segítség címén fizetendő díjazás legmagasabb összegére vonatkozó ajánlások); Vagy iii) ha a bíróság által meghatározott [szintet] az ügyvédnek megfelelő díjazásban részesülnének, figyelembe véve az ügy összetettségét, az ügyvéd képesítését és tapasztalatát, az ügyfél pénzügyi helyzetét és egyéb jelentős körülményeit?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Az első kérdésről

- 29 Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy az e rendelkezés értelmében vett „szerződés elsődleges tárgyának” körébe tartozik az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, egyedileg meg nem tárgyalta, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés olyan kikötése, amely a nyújtott szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg.
- 30 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése kivételt állapít meg a tisztességtelen feltételek tartalmi vizsgálatának az ezen irányelv által létrehozott fogyasztóvédelmi rendszer keretében előírt mechanizmusa alól, és hogy ennél fogva e rendelkezést szigorúan kell értelmezni. Ezenkívül az e rendelkezésben szereplő „a szerződés elsődleges tárgya” kifejezést az egész Európai Unióban általában önállóan és egységesen kell értelmezni, figyelembe véve e rendelkezés összefüggéseit és a kérdéses szabályozás célját (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 34. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 31 A szerződési feltételek azon kategóriáját illetően, amely a „szerződés elsődleges tárgyának” a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében vett fogalma alá tartozik, a Bíróság megállapította, hogy e feltételeket úgy kell érteni, mint amelyek az e szerződésben előírt alapvető szolgáltatásokat határozzák meg, amelyek ilyenként jellemzik azt. Ezzel szemben azokat, amelyek magának a szerződéses kapcsolatnak a lényegét meghatározó feltételekhez képest járulékos jelleggel rendelkeznek, nem tartozhatnak e rendelkezés értelmében a „szerződés elsődleges tárgyának” fogalma alá (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 35. és 36. pont; 2022. szeptember 22-i Vicente [Ügyvédi munkadíj megfizetése iránti kereset] ítélet, C-335/21, EU:C:2022:720, 78. pont).

- 32 A jelen esetben az arra vonatkozó kikötés a jogi szolgáltatások díjára vonatkozik, amelyet óradíj alapján állapítanak meg. Az ilyen kikötés, amely meghatározza a megbízó azon kötelezettségét, hogy az ügyvédi munkadíjat megfizesse, és megjelöli azok díját, azon kikötések közé tartozik, amelyek magát a szerződéses jogviszony lényegét határozzák meg, és e viszonyt pontosan a jogi szolgáltatások ellenérték fejében történő nyújtása jellemzi. Ez következésképpen a „szerződés elsődleges tárgyának” a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti fogalmába tartozik. Az értékelése egyébiránt vonatkozhat az e rendelkezés értelmében vett, „az árnak vagy díjazásnak az ellenértékként szállított árunak vagy nyújtott szolgáltatásnak való megfelelésére”.
- 33 Ez az értelmezés attól a kérdést előterjesztő bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésben említett tényről függetlenül érvényes, hogy az említett kikötést nem tárgyalták meg külön. Ugyanis, ha valamely szerződési feltétel magának a szerződéses viszonynak a lényegét meghatározó szerződési feltétel részét képezi, ez abban az esetben is így van, ha e feltételt egyedileg megtárgyalták, és abban az esetben is, ha ilyen tárgyalásra nem került sor.
- 34 A fenti megfontolások összességére tekintettel az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezés hatálya alá tartozik az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés olyan kikötése, amely a nyújtott szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg.

A második és a harmadik kérdéstről

- 35 Második és harmadik kérdésével, amelyeket célszerű együttesen vizsgálni, a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy megfelel a világos és érthető megfogalmazás e rendelkezés értelmében vett követelményének az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés olyan kikötése, amely e szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg, anélkül hogy az alkalmazott óránkénti mértéktől eltérő más pontosításokat vagy információkat is tartalmazna. Nemleges válasz esetén a kérdést előterjesztő bíróság arra vár választ, hogy melyek azok az információk, amelyeket közölni kell a fogyasztóval abban az esetben, ha lehetetlennek bizonyul előre látni a szerződés tárgyát képező szolgáltatások nyújtásához szükséges munkaórák tényleges számát, és hogy az ilyen információk hiánya a szerződéskötést megelőző jogviszony keretében kompenzálható-e az említett szerződés teljesítése során.
- 36 Ami először is a szerződési feltételek átláthatóságának a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdéséből fakadó követelményét illeti, a Bíróság hangsúlyozta, hogy ez az említett irányelv 5. cikkében is szereplő követelmény nem korlátozható kizárólag e kikötések alaki és nyelvtani szempontból érthető jellegére, hanem épp ellenkezőleg, az említett irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van többek között az információs szintje tekintetében, ezért a szerződési feltételek világos és érthető megfogalmazásának, és következésképpen az átláthatóságnak az ugyanebben az irányelvben előírt ezen követelményét kiterjesztő módon kell érteni (lásd ebben az értelemben: 2020. március 3-i Gómez del Moral Guasch ítélet, C-125/18, EU:C:2020:138, 46. és 50. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 37 A szerződési feltétel világos és érthető megfogalmazására vonatkozó követelményt tehát úgy kell érteni, hogy az azt írja elő, hogy a szerződés átláthatóan tüntesse fel azon mechanizmus konkrét működését is, amelyre az érintett feltétel utal, valamint adott esetben az e mechanizmus és a többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt, oly módon, hogy e fogyasztó pontos és érthető szempontok alapján értékelhesse a számára ebből eredő gazdasági következményeket

(2017. szeptember 20-i Andriuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 45. pont; 2020. július 16-i Caixabank és Banco Bilbao Vizcaya Argentaria ítélet, C-224/19 és C-259/19, EU:C:2020:578, 67. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

- 38 Következésképpen annak vizsgálatát, hogy az olyan kikötés, mint amilyenről az alapügyben szó van, a 93/13 irányelv értelmében „világos és érthető-e”, a nemzeti bíróságnak a releváns tények összességére tekintettel kell elvégeznie. Konkrétabban, e bíróságnak a szerződéskötést övező körülmények összességének figyelembevételével meg kell vizsgálnia, hogy tájékoztatták-e a fogyasztót a kötelezettségvállalását esetlegesen befolyásoló valamennyi olyan tényezőről, amely révén felmérheti többek között az általa felvett kölcsön teljes költségét (lásd ebben az értelemben: 2020. március 3-i Gómez del Moral Guasch ítélet, C-125/18, EU:C:2020:138, 52. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 39 Másodsor, ami azt az időpontot illeti, amikor ezeket az információkat a fogyasztó tudomására kell hozni, a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a fogyasztó számára alapvető jelentőséggel bír az, hogy a szerződéskötést megelőzően tájékoztatást nyújtson a szerződési feltételekre és a szerződéskötés következményeire vonatkozóan. Többek között ezek ismerete alapján dönti el a fogyasztó, hogy az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeknek elkötelezi-e magát (2020. július 9-i Ibercaja Banco ítélet, C-452/18, EU:C:2020:536, 47. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 40 A jelen ügyben meg kell jegyezni, hogy – amint azt a kérdést előterjesztő bíróság kifejti – az árra vonatkozó kikötés annak jelzésére szorítkozik, hogy az eladó vagy szolgáltató által fizetendő munkadíj 100 euró minden órányi nyújtott jogi szolgáltatás után. Az ilyen ármegállapítási mechanizmus – az eladó vagy szolgáltató által szolgáltatott bármely más információ hiányában – nem teszi lehetővé az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztó számára, hogy felmérje az ezen kikötésből eredő pénzügyi következményeket, azaz az e szolgáltatásokért fizetendő teljes összeget.
- 41 Kétségtelen, hogy a jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés tárgyát képező szolgáltatások jellegére tekintettel a szolgáltató számára gyakran nehéz, sőt lehetetlen, hogy a szerződés megkötésétől kezdve előre lássa az ilyen szolgáltatások nyújtásához szükséges munkaórák pontos számát, és következésképpen azok tényleges összköltségét.
- 42 Egyébiránt a Bíróság megállapította, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében és 5. cikkében foglalt átláthatósági követelmény eladó vagy szolgáltató általi tiszteletben tartását azon adatok alapján kell megítélni, amelyekkel ezen eladó vagy szolgáltató a fogyasztóval kötött szerződés megkötésének napján rendelkezett (2020. július 9-i Ibercaja Banco ítélet, C-452/18, EU:C:2020:536, 49. pont).
- 43 Mindazonáltal, bár az eladótól vagy szolgáltatótól nem várható el, hogy tájékoztassa a fogyasztót a jövőbeli, előre nem látható és az eladó vagy szolgáltató akaratától független események pénzügyi következményeiről, ugyanakkor azon információknak, amelyeket a szerződés megkötése előtt közölnie kell, lehetővé kell tenniük a fogyasztó számára, hogy tájékozott döntést hozzon egyrészt az ilyen események bekövetkeztének lehetőségéről, másrészt pedig a szolgáltatásnyújtás lehetséges időtartamáról.
- 44 Ezeknek az információknak, amelyek egyrészt a jogi szolgáltatásokról szóló szerződésben előírt szolgáltatások tárgyától és jellegétől, másrészt az alkalmazandó szakmai és etikai szabályoktól függően változhatnak, olyan adatokat kell tartalmazniuk, amelyek lehetővé teszik a fogyasztó

számára e szolgáltatások hozzávetőleges költségének értékelését. Ilyen az egy bizonyos szolgáltatás nyújtásához szükséges munkaórák előre látható vagy minimális számának becslése, illetve a teljesített munkaórák számát feltüntető időszakos számlák vagy jelentések észszerű időközönként történő megküldésére vonatkozó kötelezettségvállalás. Amint arra a jelen ítélet 38. pontja emlékeztet, a nemzeti bíróság feladata, hogy az e szerződés megkötésével kapcsolatos valamennyi releváns tényező figyelembevételével értékelje, hogy az eladó vagy szolgáltató által a szerződés megkötése előtt közölt információk lehetővé tették-e a fogyasztó számára, hogy körültekintően és az említett szerződés megkötésével járó pénzügyi következmények teljes ismeretében hozza meg döntését.

- 45 A fenti megfontolások összességére tekintettel a második és a harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy nem felel meg az e rendelkezés értelmében vett világos és érthető megfogalmazás követelményének az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés azon kikötése, amely e szolgáltatások árát anélkül határozza meg az óradíj elve alapján, hogy a fogyasztónak e szerződés megkötése előtt olyan tájékoztatást nyújtanának, amely lehetővé teszi a fogyasztó számára, hogy körültekintően és az említett szerződés megkötésével járó pénzügyi következmények teljes ismeretében hozza meg döntését.

A negyedik kérdésről

- 46 Negyedik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés azon kikötését, amely e szolgáltatások árát az óradíj elve alapján rögzíti, és amely ennél fogva e szerződés elsődleges tárgyát képezi, tisztességtelennek kell tekinteni pusztán amiatt, hogy az nem felel meg az ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében előírt átláthatósági követelménynek.
- 47 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság a 93/13 irányelv 5. cikke tekintetében kimondta, hogy valamely szerződési feltétel átlátható jellege egyike azon tényezőknek, amelyeket e feltétel tisztességtelen jellegének értékelése keretében a nemzeti bíróságnak kell elvégeznie ezen irányelv 3. cikkének (1) bekezdése alapján. Ezen értékelés során e bíróságnak az ügy valamennyi körülményére tekintettel először a jóhiszeműség követelményének az esetleges megsértését, és másodsor az ezen utóbbi rendelkezés értelmében vett, a fogyasztó kárára kialakult jelentős egyenlőtlenség esetleges fennállását kell vizsgálnia (2019. október 3-i Kiss és CIB Bank ítélet, C-621/17, EU:C:2019:820, 49. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 48 Amint az a jelen ítélet 36. cikkében felidézett ítélkezési gyakorlatból kitűnik, a szerződési feltételek átláthatóságára vonatkozó követelmény terjedelme azonos a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és az 5. cikke értelmében is (lásd még ebben az értelemben: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet, C-26/13, EU:C:2014:282, 69. pont). Következésképpen valamely szerződési feltétel átláthatósága hiányának következményeit nem kell eltérően kezelni aszerint, hogy az a szerződés elsődleges tárgyára vagy annak valamely más részére vonatkozik-e.
- 49 Bár a jelen ítélet 47. pontjában felidézett ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a fogyasztóval kötött szerződés valamely kikötése tisztességtelen jellegének értékelése főszabály szerint olyan átfogó értékelésen alapul, amely nem kizárólag e kikötés átláthatóságának esetleges hiányát veszi figyelembe, meg kell állapítani, hogy a tagállamok a 93/13 irányelv 8. cikkének megfelelően magasabb szintű védelmet biztosíthatnak a fogyasztók számára.

- 50 A jelen ügyben, amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból és a litván kormány által előterjesztett észrevételekből kitűnik, a Litván Köztársaság úgy döntött, hogy magasabb szintű védelmet biztosít, mivel a polgári törvénykönyv 6.228^{4.} cikkének (6) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az átláthatóság követelményével ellentétes feltételeket tisztességtelennek kell tekinteni.
- 51 Mivel a tagállamok a belső jogukban továbbra is szabadon írhatnak elő ilyen védelmi szintet, a 93/13 irányelv, anélkül hogy megkövetelné, hogy a fogyasztóval kötött szerződés valamely kikötése átláthatóságának hiánya automatikusan a tisztességtelen jelleg megállapítását vonja maga után, nem zárja ki, hogy az ilyen következmény a nemzeti jogból eredjen.
- 52 A fenti megfontolások összességére tekintettel a negyedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés azon kikötését, amely e szolgáltatások árát az óradíj elve alapján rögzíti, és amely ennél fogva e szerződés elsődleges tárgyát képezi, nem kell tisztességtelennek tekinteni pusztán amiatt, hogy az nem felel meg az ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében előírt átláthatósági követelménynek, kivéve, ha az a tagállam, amelynek nemzeti joga a szóban forgó szerződésre alkalmazandó, az említett irányelv 8. cikkének megfelelően kifejezetten úgy rendelkezett, hogy az kizárólag ezen az alapon „tisztességtelen kikötésnek” tekintendő.

Az ötödik és hatodik kérdéstről

- 53 A kérdést előterjesztő bíróság az együttesen vizsgálandó ötödik és hatodik kérdésével lényegében arra vár választ, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy amennyiben az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatás nyújtására irányuló szerződés nem maradhat fenn az olyan tisztességtelennek minősített kikötés eltörlését követően, amely a szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg, és e szolgáltatásokat már nyújtották, azokkal ellentétes, hogy a nemzeti bíróság azon helyzet visszaállításáról határozzon, amelyben a fogyasztó e kikötés hiányában lett volna, még ha ennek eredményeképpen a szolgáltató e szolgáltatásokért semmilyen díjazást sem kap, vagy az említett kikötést a nemzeti jognak az ügyvéd által nyújtott segítség maximális díjára vonatkozó nemzeti jogi rendelkezéssel vagy az e szolgáltatások észszerű díjazási mértékére vonatkozó saját becslésével helyettesíti.
- 54 Annak érdekében, hogy e kérdésekre válaszolni lehessen, emlékeztetni kell arra, hogy – amint az a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik – a tisztességtelen jelleg megállapításának lehetővé kell tennie azon jogi és ténybeli helyzet helyreállítását, amelyben a fogyasztó e tisztességtelen feltétel hiányában lett volna (lásd ebben az értelemben: 2018. május 31-i Sziber ítélet, C-483/16, EU:C:2018:367, 34. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 55 A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében a nemzeti bíróság feladata, hogy a tisztességtelen feltételek alkalmazásától eltekintsen annak érdekében, hogy azok ne váltsanak ki kötelező joghatásokat a fogyasztóra nézve, kivéve, ha ezt a fogyasztó ellenzi. Mindazonáltal a szerződésnek főszabály szerint úgy kell fennmaradnia, hogy csak a tisztességtelen feltételek elhagyása folytán módosuljon, ha a belső jogszabályok értelmében a szerződés jogilag ilyen módon fennmaradhat (2020. november 25-i Banca B. ítélet, C-269/19, EU:C:2020:954, 29. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

- 56 Ha az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés valamely tisztességtelen feltétel elhagyása esetén nem teljesíthető, a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével nem ellentétes az, hogy a nemzeti bíróság a szerződések jogára vonatkozó elvek alkalmazásával a tisztességtelen kikötést úgy semmisíti meg, hogy azt a nemzeti jog valamely kiegészítő rendelkezésével helyettesíti olyan helyzetekben, amelyekben a tisztességtelen kikötés érvénytelenségének megállapítása arra kötelezné a bíróságot, hogy a szerződést teljes egészében semmisítse meg, és ezzel a fogyasztót különösen káros következményeknek tegye ki, ezáltal büntetve őt (2020. november 25-i Banca B. ítélet, C-269/19, EU:C:2020:954, 32. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 57 A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy milyen következtetéseket kell levonni az árra vonatkozó feltétel tisztességtelen jellegének esetleges megállapításából. E bíróság úgy véli egyrészt, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések e kikötés hiányában nem teljesíthetők, másrészt pedig, hogy az a helyzet, amelyben a fogyasztó az említett feltétel hiányában lett volna, nem állítható helyre, mivel a fogyasztó igénybe vette az e szerződésekben előírt jogi szolgáltatásokat.
- 58 E tekintetben meg kell jegyezni, hogy – amint az a jelen ítélet 54–56. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatból kitűnik – az árra vonatkozó kikötés tisztességtelen jellegének megállapítása a nemzeti bíróság azon kötelezettségét vonja maga után, hogy mellőzze annak alkalmazását, kivéve ha azt a fogyasztó ellenzi. Azon helyzet visszaállítása, amelyben a fogyasztó e kikötés hiányában lett volna, főszabály szerint – abban az esetben is, ha a szolgáltatást nyújtották – abban nyilvánul meg, hogy a fogyasztó mentesül az említett kikötés alapján megállapított munkadíjak megfizetésére vonatkozó kötelezettség alól.
- 59 Ennélfogva, abban az esetben, ha a kérdést előterjesztő bíróság úgy ítélné meg, hogy a releváns belső jogi rendelkezések alapján a szerződések az árra vonatkozó feltétel eltörlését követően nem maradhatnak fenn, a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével nem ellentétes azok érvénytelenítése, még akkor sem, ha ez azt eredményezi, hogy az eladó vagy szolgáltató nem kap semmilyen díjat a szolgáltatásaiért.
- 60 A kérdést előterjesztő bíróság csak abban az esetben rendelkezik azzal a kivételes lehetőséggel, hogy a megsemmisített tisztességtelen kikötést a nemzeti jog diszpozitív vagy a szóban forgó szerződés feleinek egyetértése esetén alkalmazandó nemzeti jogi rendelkezéssel helyettesítse, ha a szerződések egészének érvénytelensége különösen káros következményekkel járna a fogyasztó számára, és így ez utóbbit szankcionálnák.
- 61 Ami azokat a következményeket illeti, amelyeket az alapügyben szóban forgó szerződések megsemmisítése a fogyasztóra nézve előidézhetne, meg kell jegyezni, hogy a kölcsönszerződést illetően a Bíróság kimondta, hogy a szerződés teljes egészében történő megsemmisítése főszabály szerint azonnal esedékessé teszi a kölcsön fennmaradó összegét olyan arányban, amely meghaladhatja a fogyasztó pénzügyi teljesítőképességét, és különösen káros következményekkel járhatna a fogyasztó számára (lásd ebben az értelemben: 2020. március 3-i Gómez del Moral Guasch ítélet, C-125/18, EU:C:2020:138, 63. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). Mindazonáltal a szerződés érvénytelenné nyilvánításának különösen hátrányos jellege nem korlátozható kizárólag a tisztán pénzügyi jellegű következményekre.
- 62 Ugyanis, amint arra a főtanácsnok az indítványának 74. és 76. pontjában hivatkozik, nem kizárt, hogy a már teljesített jogi szolgáltatások nyújtására vonatkozó szerződés megsemmisítése jogbizonytalanságot teremthet a fogyasztó számára, különösen abban az esetben, ha a nemzeti

jog lehetővé tenné az eladó vagy szolgáltató számára, hogy e szolgáltatásokért a semmisnek nyilvánított szerződéstől eltérő jogalapon kérjen díjazást. Ezenkívül, szintén az alkalmazandó nemzeti jog függvényében, a szerződés érvénytelenségének esetlegesen kihatása lehet az e szerződés alapján végzett cselekmények érvényességére és hatékonyságára.

- 63 Következésképpen, ha a fenti megfontolásokra tekintettel a kérdést előterjesztő bíróság megállapítja, hogy a szóban forgó szerződések egészének megsemmisítése különösen káros következményekkel járna a fogyasztóra nézve, a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével nem ellentétes az, ha e bíróság az árra vonatkozó feltételt a nemzeti jog valamely diszpozitív vagy az említett szerződések feleinek egyetértése esetén alkalmazandó nemzeti jogi rendelkezéssel helyettesíti. Fontos azonban, hogy az ilyen rendelkezés kifejezetten az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződésekre legyen alkalmazandó, és nem rendelkezik olyan általános hatállyal, hogy alkalmazása lényegében lehetővé tenné a nemzeti bíróság számára, hogy saját becslése alapján állapítsa meg a nyújtott szolgáltatásokért járó díjazást (lásd ebben az értelemben: 2022. szeptember 8-i D. B. P. és társai [Devizában nyilvántartott jelzáloghitel] ítélet, C-80/21–C-82/21, EU:C:2022:646, 76. és 77. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.)
- 64 Feltéve, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban említett 2004. április 2-i rendelet tartalmaz ilyen rendelkezést – aminek vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata –, e rendelet alkalmazható lehet arra, hogy az árra vonatkozó kikötést bíróság által meghatározott díjazással váltsa fel.
- 65 Ezzel szemben a kérdést előterjesztő bíróság nem egészítheti ki az alapügyben szóban forgó szerződéseket az általa a nyújtott szolgáltatásokért észszerűnek ítélt díjazási mértékre vonatkozó saját becslésével.
- 66 Amint ugyanis a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, ha a nemzeti bíróság megállapítja az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződésben szereplő tisztességtelen feltétel semmisségét, e bíróság nem egészítheti ki a szerződést e feltétel tartalmának módosításával (2020. november 25-i Banca B. ítélet, C-269/19, EU:C:2020:954, 30. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 67 A Bíróság e tekintetben megállapította, hogy ha a nemzeti bíróság jogosult lenne arra, hogy az ilyen szerződésben foglalt tisztességtelen feltételek tartalmát módosítsa, e lehetőség sérthetné a 93/13 irányelv 7. cikke által elért kívánt hosszú távú célt. Ennek lehetősége hozzájárulna az eladókra, illetve szolgáltatókra azzal gyakorolt visszatartó hatásnak a megszüntetéséhez, hogy egyszerűen nem alkalmazhatnak ilyen tisztességtelen feltételeket a fogyasztókra, mivel így az eladók vagy szolgáltatók továbbra is alkalmazni próbálnák az említett feltételeket annak tudatában, hogy még ha azok érvénytelenségét meg is állapítanák, a szerződést a nemzeti bíróság a szükséges mértékben továbbra is kiegészíthetné oly módon, hogy az említett eladók vagy szolgáltatók érdekei biztosítottak legyenek (2021. november 18-i A. SA ítélet, C-212/20, EU:C:2021:934, 69. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 68 A fenti megfontolások összességére tekintettel az ötödik és a hatodik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy amennyiben az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatás nyújtására irányuló szerződés nem maradhat fenn az olyan tisztességtelennek minősített kikötés törlését követően, amely a szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg, és e szolgáltatásokat már nyújtották, azokkal nem ellentétes, hogy a nemzeti bíróság azon helyzet

visszaállítását rendelje el, amelyben a fogyasztó e kikötés hiányában lett volna, még ha ennek eredményeképpen a szolgáltató e szolgáltatásokért semmilyen díjazást sem kap. Abban az esetben, ha a szerződés teljes érvénytelenségének megállapítása a fogyasztót különösen hátrányos következményeknek teszi ki – amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia –, e rendelkezésekkel nem ellentétes az, hogy a nemzeti bíróság az említett kikötés semmisségét orvosolja azáltal, hogy a nemzeti jog valamely diszpozitív vagy az említett szerződés feleinek egyetértése esetén alkalmazandó rendelkezésével helyettesíti. Ezzel szemben e rendelkezésekkel ellentétes, hogy a nemzeti bíróság a megsemmisített tisztességtelen kikötést az említett szolgáltatásokért járó díjazás mértékének bíróság általi becslésével helyettesíti.

A költségekről

- 69 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (negyedik tanács) a következőképpen határozott:

- 1) A 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvvel módosított, a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 4. cikkének (2) bekezdését

a következőképpen kell értelmezni:

e rendelkezés hatálya alá tartozik az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés olyan kikötése, amely a nyújtott szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg.

- 2) A 2011/83 irányelvvel módosított 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését

a következőképpen kell értelmezni:

nem felel meg az e rendelkezés értelmében vett világos és érthető megfogalmazás követelményének az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés azon kikötése, amely e szolgáltatások árát anélkül határozza meg az óradíj elve alapján, hogy a fogyasztónak e szerződés megkötése előtt olyan tájékoztatást nyújtanának, amely lehetővé teszi a fogyasztó számára, hogy körültekintően és az említett szerződés megkötésével járó pénzügyi következmények teljes ismeretében hozza meg döntését.

- 3) A 2011/83 irányelvvel módosított 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdését

a következőképpen kell értelmezni:

az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés azon kikötését, amely e szolgáltatások árát az óradíj elve alapján rögzíti, és amely ennél fogva e szerződés elsődleges tárgyát képezi, nem kell tisztességtelennek tekinteni pusztán amiatt, hogy az nem felel meg az ezen módosított irányelv

4. cikkének (2) bekezdésében előírt átláthatósági követelménynek, kivéve, ha az a tagállam, amelynek nemzeti joga a szóban forgó szerződésre alkalmazandó, az említett módosított irányelv 8. cikkének megfelelően kifejezetten úgy rendelkezett, hogy a tisztességtelen kikötés minősítés kizárólag ezen alapul.

4) A 2011/83 irányelvvel módosított 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését

a következőképpen kell értelmezni:

amennyiben az ügyvéd és a fogyasztó között létrejött, jogi szolgáltatás nyújtására irányuló szerződés nem maradhat fenn az olyan tisztességtelennek minősített kikötés törlését követően, amely a szolgáltatások árát az óradíj elve alapján határozza meg, és e szolgáltatásokat már nyújtották, azokkal nem ellentétes, hogy a nemzeti bíróság azon helyzet visszaállítását rendelje el, amelyben a fogyasztó e kikötés hiányában lett volna, még ha ennek eredményeképpen a szolgáltató e szolgáltatásokért semmilyen díjazást sem kap. Abban az esetben, ha a szerződés teljes érvénytelenségének megállapítása a fogyasztót különösen hátrányos következményeknek teszi ki – amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia –, e rendelkezésekkel nem ellentétes az, hogy a nemzeti bíróság az említett kikötés semmisségét orvosolja azáltal, hogy a nemzeti jog valamely diszpozitív vagy az említett szerződés feleinek egyetértése esetén alkalmazandó rendelkezésével helyettesíti. Ezzel szemben e rendelkezésekkel ellentétes, hogy a nemzeti bíróság a megsemmisített tisztességtelen kikötést az említett szolgáltatásokért járó díjazás mértékének bíróság általi becslésével helyettesíti.

Aláírások